

Srba, Bořivoj; Jeřábková, Olga

Havlíčková, Margita (editor); Mikulová, Iva (editor)

Setkání sedmé

In: Srba, Bořivoj; Jeřábková, Olga. *Divadlo, můj osud : setkávání s Bořivojem Srbou*. Havlíčková, Margita (editor). Vydání první Brno: Masarykova univerzita, 2019, pp. 44-47

ISBN 978-80-210-9260-0; ISBN 978-80-210-9261-7 (online : pdf)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/140933>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Setkání sedmé

Dnešní díl je věnován poslednímu desetiletí a návratu mezi studenty Janáčkovy akademie múzických umění a Masarykovy univerzity.

Divadelní škola při Centru experimentálního divadla mi mimo jiné posloužila také k tomu, abych si ujasnil, jaké jsou možnosti renovace vysokého školství orientovaného na výchovu divadelních praktiků a divadelních teoretiků. V době, kdy jsem tuto školu organizoval a řídil, jsem pochopitelně netušil, že přijde listopad 1989 a že se mi otevře šance vrátit se na obě vysoké školy, na Janáčkovu akademii múzických umění a na Masarykovu univerzitu, na kterých jsem v 60. letech působil. Když se tak nečekaně stalo, zkušenosti, které jsem si prakticky ověřoval v pololegální škole zakázaných učitelů a zakázaných žáků, jsem se pokusil nyní realizovat na úrovni veřejného školství s plným zabezpečením jak učitelským a personálním, tak hmotným. Na Janáčkově akademii jsem potom svůj program uplatnil při výchově dramaturgů a režisérů. Je však důležité vědět, že některé z programových zásad učinil součástí programu obnovené Divadelní fakulty JAMU i její první polistopadový děkan Josef Kovalčuk, který předtím také přednášel ve škole Centra experimentálního divadla. Já jsem na Divadelní fakultu přivedl většinu učitelů, jejichž schopnosti jsem si předtím ověřoval v kurzech Centra, a totéž jsem se pokusil učinit i na Filozofické fakultě. Tam jsem se vracel se zadáním, kterým mě pověřil první polistopadový rektor Masarykovy univerzity profesor Milan Jelínek, vybudovat na brněnské univerzitě regulérní Ústav divadelní vědy. Během svého ne příliš dlouhého působení na Filozofické fakultě v letech 1993–2000 jsem se pokusil naplnit toto zadání konkrétními skutky. Do té doby takový ústav na této vysoké škole neexistoval. V roce 1990 obor divadelní vědy a obor filmové vědy tvořily společně jedno z několika oddělení, které přináležely ke Katedře věd o umění a estetice. Toto oddělení se však velmi rychle osamostatnilo a vznikl z něj Seminář divadelní a filmové vědy, jehož vedení jsem po svém příchodu na Filozofickou fakultu převzal a v roce 1994 konečně přeměnil na Ústav divadelní a filmové vědy.⁵⁵ Zde jsem opět rozvíjel některé z programových zásad, které byly ověřovány už ve škole Centra experimentálního divadla.

Základní idea, podle které se řídilo veškeré naše počínání, spočívala v představě vysoké školy jako jakési tvůrčí dílny, kde se scházejí ke spolupráci učitelé a studenti v rovnocenném postavení badatelů a zájemců o obor, ve kterém všichni společně pracují. Usiloval jsem, a v mé představě to platí o jakékoli vysoké škole, o formování univerzity do podoby, kterou měly tyto vzdělávací ústavy ve středověku. Samo slovo univerzita povstalo totiž ze zkráceného latinského pojmu „universitas magistrorum et scholarium“, tedy česky „společenství učitelů a žáků“. Společenství, které je tu ustanoveno k tomu, aby se žáci a učitelé společně navzájem učili. Společenství, které je ustanoveno proto, aby se všichni ti, kteří je tvoří, učili učit se a aby společně báдали o problémech, otázkách a praktikách daného oboru. Vycházejí z tohoto názoru, pokusil jsem se koncipovat program Ústavu divadelní a filmové vědy tak, aby zde vzniklo učiliště, které by – mluvíme-li o oboru teatrologie – odvozovalo veškerý svůj výukový program z vědeckého bádání o problémech teorie

55 Více informací o změnách názvů a struktury katedry viz publikaci *K 50. výročí brněnské katedry divadelní vědy. Theatralia*, č. 2, 2013. Dostupné online z: <https://digilib.phil.muni.cz/handle/11222.digilib/128434>

Oslava 50. výročí Katedry divadelních studií (2013). Zprava Margita Havlíčková, Eugenie Dufková, Bořivoj Srba, Danuše Kšicová, Eva Stehlíková, Jaroslav Blecha, Hana Hložková, Andrea Jochmanová, Šárka Havlíčková Kysová, Zuzana Perůtková, Iva Mikulová

Zdroj: Archiv Katedry divadelních studií

Bořivoj Srba hraje na klavír (2013). Vlevo stojí Dušan Zdráhal, Margita Havlíčková, Světlana Medulánová a Markéta Jůzová
Zdroj: Archiv Katedry divadelních studií

a dějin divadla a ve kterém by učili lidé, kteří jsou schopni v tomto oboru samostatně bádát. Aby tam učili lidé, kteří jsou schopni přinášet v oblasti výzkumu relevantní výsledky a teprve odtud, z tohoto vědění, aby odvozovali onen kvalifikovaný výukový program.

Důležité ovšem bylo, aby ve stejném směru byli angažováni i všichni žáci, proto jsem se pokusil převrátit význam seminářů a přednášek. Rozhodující byly kurzy, které měly seminární povahu a umožňovaly tak učitelům a žákům společně řešit problémy výzkumu divadla. Naproti tomu přednášky tvořily jakousi doplňkovou činnost ústavu, proto jsme také netrvali na tom, aby je studenti povinně navštěvovali. V lepších časech, kdy na to byly finanční prostředky, nabízeli jsme ročně několik desítek kurzů, které si posluchači volně zapisovali. Každý rok si vybrali dvacet kurzů, a tak si vlastně samostatně utvářeli svoje zaměření. Dbali jsme na to, abychom nabízeli především individualizované kurzy, tedy nikoliv takové, které by byly odvozeny z existující literatury, ale které by vznikaly jako součást výzkumného programu přednášejícího. Nabídka pro studenty divadelní vědy byla však ještě dále rozšířena o přednášky, které drželi učitelé na Divadelní fakultě JAMU. Naopak posluchači Janáčkovy akademie si volně zapisovali kurzy, které nabízel partnerský obor divadelní věda na Filozofické fakultě. Ostatně tak tomu bylo už na konci 60. let, kdy jsem rovněž organizoval výuku na obou fakultách. Tento výukový program jsme potom dále obohacovali o řadu mimořádných přednášek významných osobností jak domácích, tak zahraničních. V 90. letech pod mým vedením udržoval Ústav divadelní a filmové vědy intenzivní pracovní a přátelské kontakty s některými zahraničními pracovišti, zejména však s pedagogy a vědeckými pracovníky z Institutu divadelní, filmové a mediální vědy Univerzity Vídeň⁵⁶ a právě ti k nám přijížděli přednášet nejčastěji. Mezi nimi na prvním místě jmenuji profesora Wolfganga Greiseneggra, osobnost celoevropského významu, znalce dějin divadla, dějin scénografie a jevištní techniky, znalce sociální funkce divadla v různých historických etapách, ale také režiséra, rektora vídeňské Univerzity, člena rakouského PEN klubu atd. Kromě něho přednášeli v Brně ještě další teatrologové z Institutu divadelní, filmové a mediální vědy, jako například profesor Ulf Birbaumer, profesorka Hilde Haider-Pregler nebo doktorka Edda Fuhrich.⁵⁷ Mám-li jmenovat alespoň některé z českých osobností hostujících na Ústavu divadelní a filmové vědy, pak to byli například Ivan Vyskočil, Otomar Krejča, Pavel Kohout, Vojtěch Ron a jiní.

V průběhu veškeré své praktické divadelní činnosti jsem se snažil věnovat také tomu, co tvoří integrální součást dramaturgické profese, totiž teoretické reflexi divadla. Dramaturgie jako disciplína vznikla v antice, která znala pojem „dramaturgós“. Tehdy se ovšem tímto slovem označoval dramatik, básník píšící dramata. Nicméně už Aristoteles ve své proslulé *Poetice* reflektuje nejen problémy dramatické tvorby své doby, ale současně tu pojímá dramaturgii jako teoretickou reflexi divadla, tedy nejen jako disciplínu, věnující se problému jak psát drama, ale také jak dělat divadlo. Aristotelovy teze se totiž dotýkají i otázek interpretačních. Dramaturgie jako další svébytná disciplína související již s praktickou divadelní prací – v tomto případě s repertoárovou činností divadla, ustavila se později, teprve poté, co vznikla pravidelně hrající profesionální divadelní instituce.

Problémy teoretické reflexe, která tvoří integrální součást dramaturgovy činnosti, poutaly mou pozornost, už když jsem studoval na JAMU a přitom se zabýval badatelskou činností jak v oblasti historie, tak v oblasti teorie divadla. Už tehdy jsem začal systematicky zkoumat divadlo českého národního obrození, a to nikoliv proto, že bych měl nějaký obzvláštní zájem o problematiku tohoto období, ale proto, že jsem chtěl uniknout různým soudobým tlakům na zidealizované výklady současnosti. Abych nemusel psát v té době běžně frekventovaná témata, utekl jsem tro-

56 Institut für Theater-, Film- und Medienwissenschaft Universität Wien. Více viz např. sborník *Ztracené kontexty / Verlorener Kontext*. Brno: Masarykova univerzita a Rakouský ústav pro východní a jihovýchodní Evropu, 2004.

57 Výsledkem spolupráce obou pracovišť byla i tři pracovní setkání a jedna mezinárodní konference, více viz předmluvu Jany Starek ke sborníku *Ztracené kontexty / Verlorener Kontext*. Brno: Masarykova univerzita a Rakouský ústav pro východní a jihovýchodní Evropu, 2004. s. 10–12.

šinku do minulosti. V době mých studií (a pak v následujících letech) mě však přizvala ke spolupráci skupina historiků českého divadla, která vznikla v Praze a která si dala za úkol vytvořit několikavazkové *Dějiny českého divadla*.⁵⁸ V české teatrologické literatuře jsme takové dílo do té chvíle postrádali. Vůdčí osobností, která iniciovala ustavení kolektivu odborníků, byl profesor František Černý,⁵⁹ vyučující nejprve na DAMU a posléze na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, ale také zakladatel Kabinetu pro studium českého divadla při Ústavu pro českou literaturu ČSAV, kde *Dějiny českého divadla* vznikly.⁶⁰ Kabinet byl založen v roce 1956, ale František Černý už předtím delší dobu soustavně a systematicky promýšlel sepsání *Dějin českého divadla* a v tom smyslu organizoval práci svého tvůrčího týmu. Ke spolupráci se snažil zvát zejména teatrology své, tj. poválečné generace a ti pak pracovali na jednotlivých studiích, které bylo možno použít jako kapitoly při vytváření rozsáhlého kolektivního díla. Já jsem s tímto týmem intenzivně spolupracoval zhruba od roku 1958. V Kabinetu pro studium českého divadla jsem přijal místo v roce 1963. Zde jsem se pak věnoval výhradně vědecké práci, a to až do roku 1990, kdy jsem přešel na obě brněnské vysoké školy.

Můj podíl na *Dějínách českého divadla* vyplynul z mého dosavadního výzkumného zaměření. Proto jsem se nejprve účastnil práce na svazku věnovaném divadlu českého národního obrození, konkrétně v jeho závěrečné etapě, a potom jsem velmi intenzivně pracoval na svazku o meziválečném divadle a divadle z doby okupace. Vedle práce tematizované společným úkolem, který jsme museli jako zaměstnanci Kabinetu pro studium českého divadla plnit, jsem dával průchod také svým osobním vědeckým zájmům. Ty mě vedly ke studiu divadla české divadelní avantgardy, což bezprostředně souviselo s mou předchozí divadelní prací. Pokusil jsem se systematicky studovat problematiku tohoto hnutí a posléze se můj zájem soustředil především k tvorbě Emila Františka Buriana. Jeho tvorbu studuji vlastně celoživotně a vytěžil jsem z ní řadu svých knižně, sborníkově a časopisecky publikovaných prací, jejichž seznam obnáší asi dvacet titulů. Vedle divadla E. F. Buriana jsem však věnoval pozornost také Jindřichu Honzlovi a Jiřímu Frejkovi. Potom v pozdějších letech upoutala mou pozornost také oblast operního divadla, přičemž v poslední době se ve svých pracích zaměřuji k tématu operní scénografie 19. století.

58 K počtu vydaných svazků *Dějin českého divadla* viz pozn. č. 1.

59 O Františku Černém viz *Slovník české literatury* [online]. František Černý. [cit. 20. 4. 2018]. Dostupné z: <http://www.slovníkeskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=278>

60 O historii Kabinetu pro studium českého divadla viz *Institut umění – Divadelní ústav* [online]. Historie kabinetu. [cit. 20. 4. 2018]. Dostupné z: <https://www.idu.cz/dokumenty/historie-kabinetu.pdf>